
bohdan zilýnskýj

KRALOVICKO V DÍLE ZIKMUNDA WINTRA

Vztahy Zikmunda Wintra k jednotlivým českým městům resp. okolním regionům nezůstaly omezeny pouze na Rakovník a Prahu, jimž je věnována hlavní část jeho beletristického i odborného díla.¹ Menší, avšak postřehnutelnou pozornost věnoval uvedený autor např. Lounům, které byly centrem politického okresu sousedícího s Rakovnickem.² V této souvislosti je možno položit si otázku, zda se Wintrový literární i vědecké snahy dotkly některého dalšího regionu sousedícího s Rakovnickem.

Nemáme zde na mysli Slánsko, jehož dějinami se v první polovině 80. let 19. století zabýval Wintrův vrstevník, historik a beletrista Josef Lacina, který používal pseudonymu Kolda Malínský. Objektem našeho zájmu bude někdejší politický okres Kralovický, patřící dnes z větší části k okresu Plzeň-sever.

V době Wintrova rakovnického pobytu vymezeného lety 1874 a 1884,³ ale ještě i dlouho potom, zůstávalo Kralovicko značně periferní, pomalu se rozvíjející oblastí. Také její městské centrum v intenzitě sociálněhospodářského a kulturního vývoje zaostávalo za Rakovnickem a Plzní – zhruba mezi těmito městy bylo jádro kralovického okresu rozloženo. Teprve se značným zpožděním a v málo imponujících rozměrech se v tomto regionu

1 Tuto skutečnost dokládají Zikmunda Wintra sebrané spisy z beletrie a z kulturních studií (dále SS), sv. 1–21, J. Otto, Praha 1911–1925, obsahující dva svazky rakovnických a pět svazků pražských obrázků.

2 Z Wintrových lounských obrázků (týkajících se města nebo jeho okolí) uvádíme např. *Lounské figurky*, *Lounští advokáti kterak sobě mluvili*, *Ze smolné knihy*, *Kláni o děvče*, *Kterak sedláci prali pány*.

3 Řadu podrobností obsahuje např. sb. *Zikmund Winter a Rakovník*, ed. J. Bartoš, Rakovník 1937 a katalog V. Brožové *Zikmund Winter (1846–1912)*, Rakovník 1991.

ujímaly jinde už běžné projevy různých složek českého národního života. Jeho slabá intenzita v sobě skrývala pro Kralovicko určité nebezpečí. Ze severu se totiž k okresnímu městu značně přiblížila česko-německá jazyková hranice, která o něco východněji dosahovala i do bezprostředního okolí Rakovníka.

Jako doklad slabé intenzity českého kulturního a školského života na Kralovicku může sloužit skutečnost, že až do prvního decenia 20. století se zde nepodařilo založit žádné české periodikum. Kralovice také neměly české gymnázium ani reálku a musely se spokojit pouhou měšťanskou školou, odkud místní mladou inteligenci odčerpávaly střední školy v Plzni a v Rakovníku. V neposlední řadě scházela Kralovicku na konci 19. století výrazná literární tradice. Nenašel se zde žádný spisovatel, který by se pokusil výrazným způsobem o zpracování historické nebo současné látky z místního prostředí.

Obdobně se na Kralovicku nerozvinula dostatečně ani regionální historiografie. Dlouho ji nahrazovaly pouze nesmělé a nepočtené pokusy několika farářů z Kralovic, Plas a okolí, v jejichž úsilí v průběhu většiny 19. století doznívala specifickým způsobem stará plaská literární resp. historiografická tradice.⁴ Počátky další etapy ve vývoji místního dějepisectví, které vzešly z učitelského prostředí, se prosadily až po polovině 80. let.

Kralovický okres se ještě dlouho poté vyrovnával se zvláštnostmi své historické tradice. Dominantní místo v ní zaujala vzpomínka na někdejší plaský klášter, zrušený o sto let dříve. V 19. století ji tudíž reprezentovaly zejména velkolepé stavby barokního plaského konventu a probošství v Mariánské Týnici a spolu s nimi také renesanční zámek v Kaceřově. Všechny tyto vynikající památky, zbavené svého původního účelu, postupně chátraly. Přispívala k tomu mj. nedostatečná péče ze strany Metternichů, kteří byli majiteli panství od poloviny 20. let 19. století. Metternichové pobývající v Plasích nepředstírali žádnou vazbu na starší plaskou tradici, na niž jako pánové příslušného dominia navázali vskutku náhodou, a to až čtyři desetiletí po zrušení kláštera.

Také vlastní obyvatelé Kralovicka však vnímali v 19. století někdejší klášterní tradici poměrně pasivně a to přispívalo k jejímu pozvolnému dohasínání. Neexistoval žádný způsob jejího konstruktivního rozvíjení – nemohla jistě vstoupit jako pozitivní prvek do konceptu výkladu českých

4 Autor připravuje studii, ve které hodlá upozornit na projevy přežívání literární tradice plaského kláštera na Kralovicku v prvních třech čtvrtinách 19. století.

dějin pobělohorského období, který ve druhé polovině 19. století v Čechách převládl.⁵

Tento poněkud rozsáhlý úvod měl naznačit možnosti, které Wintrovi jako spisovateli i historikovi nabízel (či spíše nenabízel) kralovický region během jeho pobytu v Rakovnicích. Chronologii těchto let jeho života neznáme dostatečně podrobně. Proto nevíme, zda spisovatel – např. prostřednictvím školních nebo prázdninových výletů – nepoznal aspoň tu část Kralovicka, která je Rakovnicku nejbližší. Dvě Wintrovy beletristické práce, které budou dále zmíněny, na tuto otázku jasnou odpověď nedávají.

Zběžný pohled na Wintrovo beletristické i odborné dílo prozrazuje, že plaská klášterní tradice v něm nezanechala téměř žádnou stopu. Stejně tak ho nijak neovlivnilo v 19. století oblíbené podání o renesančním rodu Gryspeků a jeho zániku spojené s Kralovicemi a kaceřovským zámekem, ačkoli jeho ozvuky nalézáme v díle několika českých spisovatelů.⁶

Není třeba se příliš divit této slabé rezonanci různých projevů historické tradice sousedního regionu ve Wintrově díle. Pokud jde o Plasy, je nutno uvážit, že církevněhistorická problematika Wintra zajímala více jako historika než jako beletristu. Proto v hlavní Wintrově práci o církevních dějinách najdeme zmínky o některých reáliích spojených se stavem plaského kláštera v 16. století.⁷ Jejich začlenění do textu však nebylo důsledkem autorova studia torzovitě dochovaného klášterního archivu, který dochoval převážně písemnosti z pobělohorského období, pro Wintra už méně zajímavého.

Přeneseme-li svou pozornost na tehdejší města a městečka Kralovicka, pak je nutno uvést, že tyto obce neměly v době Wintrova působení v Rakovnicích uspořádány své starší písemnosti a nemohly proto začínajícímu spisovateli nabídnout prameny, které by ho výrazněji zaujaly. Vývoj příslušných lokalit, zvláště Kralovic, Kozlan a Čisté, probíhal navíc už v 16. a

5 Přiznačné je, že autorem nejrozsáhlejší pramenné studie o dějinách plaského kláštera vydané ve druhé polovině 19. století se stal německý historik B. Scheinpflug: *Materialien zu einer Geschichte von Plass und seiner Umgebung*, MVGDDB 12, 1873 – (až 4–15, 1876–7, passim.)

6 Rovněž v případě gryspekovské legendy a jejího literárního zpodobení připravuje autor spolu se Z. Hojdu podrobnější studii.

7 Z. Winter: *Život církevní v Čechách v XV. a XVI. století II*, Praha 1896, s. 693 passim 816 (podle rejstříku). Winter čerpal své informace, týkající se téměř výlučně 16. století, z pražských archivů, zvláště zemského, nebo i z dříve publikovaných materiálů.

17. století zcela ve stínu tehdejšího rakovnického života. Rakovnický městský archiv zůstal pro začínajícího autora po řadu let nevyčerpatelnou sbírkou svědectví o životě významného českého města. Pro Wintra nemělo smysl obracet se ve větším rozsahu na Kralovicko ani později, když jeho zájmy začaly mířit z Rakovníka do Prahy a dokonce ani tehdy, když se nesly k co nejvýraznějšímu poznání českého městského života 16.–17. století.

Wintrův vztah ke Kralovicku proto zůstal trvale a nejvýrazněji reprezentován dvěma ranými beletristickými pracemi, jimž se budeme věnovat dále. Pramenný materiál k nim nemusel autor hledat na Kralovicku, protože dostatečnou inspiraci našel v obou případech v rakovnickém městském archivu.

Nejprve byl na počátku roku 1882 vydán v několika číslech pražského týdeníku *Světozor* obrázek *Jiřík z Kozlan, odpovědník a škůdce zemský*, týkající se do té doby neznámého právního případu z první poloviny 17. let 16. století.⁸ V listopadu 1882 pak nabídl *Světozor* své stránky obrázku *Bitva v Hodyni*, časově spadajícímu do poloviny 16. století.⁹ Pro dobové pojmání Wintrových prací je příznačné, že v obsahu příslušného ročníku *Světozoru* nebyly oba obrázky zařazeny mezi „povídky, novely, humoresky aj.“, ale do oddílu „dějepis kulturní, historie a starožitnosti“. Brzy se dočkaly vydání v rámci raných knižních souborů Wintrových prací a při pořádání jeho spisů byly začleněny do shodného svazku *Rakovnických obrázků*.¹⁰

Obě jmenované práce patřily mezi Wintrovy tištěné prvotiny. Ze souměřitelných děl je o dva roky předstihla *Golgota*, kromě níž vyšlo před rokem 1882 jen několik drobnějších prací z prostředí Rakovníka, Rakov-

8 *Světozor* 16, 1882, s. 31 passim 79.

9 Tamtéž, s. 543 – 544, 555 – 558. Bitva v Hodyni poprvé knižně in Z. Winter: *Starobylé obrázky z Rakovníka*, Praha 1886, s. 17–33. Jiřík z Kozlan poprvé knižně in Z. Winter: *Rakovnické obrázky*, řada 2, Praha 1888.

10 Z. Winter: *Rakovnické obrázky. Ze života XVI. století*, řada 2, SS, sv. 1. a 4., Praha 1912, s. 197–215 (Bitva v Hodyni), s. 217–150 (Jiřík z Kozlan). Cit. dle Z. Winter: *Rakovnický primátor a jiné rakovnické obrázky*, Dílo Zikmunda Wintra (dále DZW), sv. 3, ed. M. Novotný, Praha 1941.

nicka a Křivoklátska.¹¹

Dílo věnované Jiříkovi z Kožlan je spjato s Kralovickem především osobou svého protagonisty, beznadějně vzdorujícího vlastní vrchnosti i všem ostatním, kteří se na něm skutečně nebo údajně provinili. Děj však v poddanském městečku či městě Kožlanech¹² pouze začíná, přičemž tamní prostředí je naznačeno jen v hrubých rysech. Větší díl příběhu nás postupně přenáší do křivoklátských lesů, Rakovníka, Lipska a Prahy. Zde na Pohořelci v roce 1574 život Jiříka z Kožlan pod katovým mečem končí. Celkově je děj obrázku nejvýrazněji spojen s Rakovníkem, který vyvinul největší iniciativu ve věci srovození Jiříka z Kožlan ze světa.

Pestrá dějová linie byla autorem vytvořena na základě značného počtu pramenů nalezených v rakovnickém archivu, které umožnily sestavení živého a dynamického plátna.¹³ Ve větší či menší úplnosti nebo prostřednictvím krátké ukázky je v tomto obrázku představeno ne méně než osmnáct dokumentů, jeden z nich dokonce v jazykově německé podobě. Rekonstrukce Wintrova autorského postupu resp. jeho práce s prameny by vzhledem k jejich množství byla v tomto případě složitější záležitostí a proto od ní v tuto chvíli upouštíme.¹⁴

Jiřík z Kožlan plnil stejně jako jiné Wintrovy práce určitou měrou i osvětovou funkci, což dokládá rozsáhlá autorova poznámka věnovaná fenoménu opovřednictví v Čechách 16. století.¹⁵ V pozdějších knižních přetiscích byla tato poznámka vynechávána, příslušná problematika však

11 Srov. tituly otištěné na počátku 80. let a uvedené v zatím jedině, ne zcela úplně bibliografii Wintrova díla; J. V. Šimák: Zikmund Winter. Materiály k vypsání života a díla, *Časopis Společnosti přátel starožitnosti českých* 20, 1912, zvl. otisk, s. 23.

12 Winter použil v titulu i textu své práce tehdy běžného tvaru „Kožlany“. Ten byl editory zachován i v novější době, kdy se začalo používat dodnes úředně platného tvaru „Kožlany“.

13 Odkaz na prameny rakovnického archivu (zejména kopiáře) podal Winter v poznámce umístěné na vstupní stránce časopiseckého otisku, zatímco v případě Bitvy v Hodyně takovou poznámku postrádáme.

14 Stručný výklad o případu Jiříka z Kožlan podal později také V. Kočka: *Dějiny politického okresu kralovického* I, Kralovice 1930, s. 364.

15 *Světozor* 16, 1882, s. 33.

došla podrobného výkladu ve Wintrově *Kulturním obrazu českých měst*.¹⁶ Zde autor podrobně upozornil na jiný případ opovřednictví, s kterým se v roce 1562 vypořádal Tábor. Stejně jako v případě *Jiřika z Kozlan* tedy zpracoval Winter tuto událost nejen výkladem v odborné syntéze, ale také prostřednictvím beletristického příspěvku.¹⁷

Do kralovického regionu je téměř celým svým dějem zasazena druhá Wintrova beletristická práce, výjimkou je pouze krátká zmínka v závěrečné části o konečném posouzení celého právního případu v Rakovnice. *Bitvu v Hodyni* autor v podtitulu označil jako „venkovský obrázek ze 16. století“. Zpodobení příslušného prostředí není ve Wintrově díle naprosto ojedinelou záležitostí, přestože život selských vrstev zůstal trvale mimo hlavní linii autorova zájmu. V jiném svém „příspěvku k dějinám selským“, pojatém populárně vědecky, totiž autor konstatoval, že použité doklady získal při sběru materiálu k dějinám městského stavu v Čechách, že však obšírné dějiny venkovského lidu „napiše pero povolanejší“.¹⁸ Venkovského světa se beletrista Winter dotkl ještě v malém souboru *Z okolí pražského vesnické idyly*¹⁹ a v jiných drobných pracích.²⁰

Dějště svého venkovského obrázku z Kralovicka Winter charakterizoval stručně a výrazně, i když ne zcela přesně: „Hodyně pěkná ves, mezuje na sever s dědinami kozlanskými, na západě s kralovickými. Přicházíme-li od Kozlan, zříme, že vyrůstá ve hlavách řečené vesničky

16 Srov. Z. Winter: *Kulturní obraz českých měst* II, Praha 1892, s. 168–178; o případu Jiřika z Kozlan se autor zmiňuje na s. 175, pozn. 48 a na s. 178.

17 Z. Winter: *Kulturní obraz českých měst* I, s. 177–178. Dílko Strach na Táboře, časopisecky otištěné roku 1892, podrobněji rozvedlo popis celého případu; srov. Z. Winter: *Pražské obrázky*, řada 5, SS, sv. 15, Praha 1922, s. 291–303; též in Z. Winter: *Peklo a jiné pražské obrázky*, DZW, sv. 8, Praha 1951, s. 259–268.

18 Z. Winter: *Z českých chaloupek. Příspěvek k dějinám selským*, *Zlatá Praha* 4, 1886/1887, s. 538 passim 630.

19 *Lumír* 1892, poté knižně in Z. Winter: *Pražské obrázky*, řada 1, Praha 1913, s. 297–311. Srov. též Kterak sedláci prali pány. Ze smolné čili černé knihy lounské, tamtéž, s. 313–323.

20 Jako „obrázek venkovský“ je označena práce Bezbožnice, *Zlatá Praha* 1903, poté knižně in Z. Winter: *Pražské obrázky*, řada 5, SS, sv. 15, Praha 1922, s. 305–318. Zcela neměstské je svým tématem také dílko Dvě košile (*Pražské obrázky*, řada 4, SS, sv. 14, Praha 1918, s. 457–465).

nehrubý vršek /.../.²¹ Můžeme se dohadovat, zda lze tento úryvek chápat jako doklad Wintrový osobní znalosti vesnice, která byla v době napsání povídky označována daleko častěji novotvarem Hodina.

K žádné skutečné bitvě v této vsi v roce 1548 nedošlo – pod honosným názvem se skrývá pouhopouhá posvícenská rvačka v jednom z nepočtených selských stavení. Aktivní i pasivní účastníci byli děním tak zaujati, že neváhali v rámci souboru výpovědí, který o rvačce vydává podrobné a košaté svědectví, použít několikrát právě termínu „bitva“. Jeho převzetí není u Wintra ničím neobvyklým – v rámci svého popisu městského prostředí mu dává zaznít velmi často.²² V případě tohoto obrázku však nepřipojil vysvětlující kulturněhistorickou poznámku, např. v podobě výkladu o dobových posvícenských zábavách. Případ zachycený v *Bitvě v Hodyni* Winter stručně zmínil ve své odborné práci o Rakovníku v 16. století.²³

Užívala-li dobová kritika s oblibou přirovnávání Wintrových beletristických prací k žánrovým obrazům holandských malířů 17. století, pak pro *Bitvu v Hodyni* platí tato charakteristika zcela určitě.²⁴ Děj probíhá v postupně houstnoucím alkoholickém, přesněji řečeno pivním, oparu od časného rána až do noci. Pivo je, jak autor několikrát uvádí, kozlanské.²⁵ Velké pojídání a popíjení spojené se zprvu nevinnými žerty zákonitě končí důkladnou, několikafázovou rvačkou.

21 Z. Winter: *Rakovnický primátor a jiné rakovnické obrázky*, s. 169. Ve skutečnosti jsou Kralovice na severozápad od Hodyně. Mezi touto vsí a Kozlany leží ještě Wintrem nezmiňovaná vesnice Dřevce, o bezprostředním sousedství dědin hodyňských s kozlanskými se tudíž nedá mluvit.

22 Rovněž jen rvačky se týká Wintrova próza *Bitva* ve škole u sv. Štěpána (*Zlaté mládí* 5, 1889/1890, s. 115–118, poté in Z. Winter: *Pražské obrázky*, řada 4., SS, sv. 14, Praha 1918, s. 403–408.). V *Kulturním obrazu českých měst* (I, Praha 1890, s. 610–611) se autor věnuje jevu, který nazývá „bitvy jarmareční“. Velmi frekventovaný je tento termín např. in Z. Winter: *V ohradě měst a městských zdech*, řada 1., SS, sv. 7, Praha b. d.

23 Z. Winter: *Rakovník století šestnáctého. Příspěvek ke kulturním dějinám českým*, *Časopis Muzea Království českého* (dále *ČČM*) 58, 1884, s. 229.

24 Srov. např. O Theer: *Zikmund Winter*, *ČČM* 78, 1904, s. 19–32.

25 K někdejší výrobě piva v Kozlancech srov. nejnověji J. Sklenář: *Privovarmictví a pivovary na Kralovicku a Manětínsku*, [Čistá] 1996, s. 55–63.

Ve své době jistě dosti běžná událost se stala po půldruhém roce objektem soudního sporu vedeného v Kralovicích. Při této příležitosti vznikl zjevně jediný pramen, využitý Wintrem při psaní obrázku. Výpovědi obou hlavních účastníků rvačky, sedláka z Hodyně, který byl poddaným plaského opata, a ševce z Kožlan, poddaného pana Týřovského z Einsiedlu, doplněné z úst svědků jedné i druhé strany, poskytly materiál, zpracovaný autorem se zjevnou chutí. Pramen, kterého Winter použil, tj. list Kralovických do Rakovníka s podrobným vypsáním pře, byl vydán v regionálním tisku v polovině 30. let. Díky této edici máme v tomto případě možnost přesněji sledovat finesy autorovy práce s textem pramene.²⁶

Winter zahájil líčení krátkým úvodem situovaným do ševcovské rodiny v Kožlanech. V návaznosti na něj s nadhledem převyprávěl a logicky domyslel celý děj, přičemž ve srovnání s postupem svého pramene běh událostí zjednodušil a zpřehlednil. V následující části, kde Winter popsal soudní jednání v Kralovicích, dal slovo přímo pramenu, jehož svědectví už bezprostředně předtím převyprávěl. Text obou hlavních výpovědí přitom zkrátil a místy i mírně upravoval, u výpovědi ostatních svědků použil daleko výraznějších škrtů, aby oprostil text od statičnosti a opětovného návratu stále stejných epických motivů. Přes tuto snahu se Wintrovi nepodařilo vyhnout určitému opakování některých motivů, čímž je celkové působení díla poněkud zeslabeno. Spisovatel sám v této části snad až příliš ustoupil do pozadí a teprve v úplném závěru připojil několik hodnotících slov.

V této souvislosti si neodpustil líbivý happy end. V dostupných pramelech jsme nenašli zprávu o pozdějším sňatku dětí obou protagonistů hodyňské bitvy a považujeme proto tento motiv za Wintrovo volné domyšlení svědectví pramene. Také jeho závěrečné bodré úvahy, parafrázující text refrénu Krovovy *Písňe husitské* („Milujme se, napijme se, vybijme se – a pak milujme se!“), působí dnes poněkud vyumělkovaně. Uvedené skutečností a poznámka o pivu kožlanského sládky Michala přispívají k tomu, že *Bitva v Hodyni* vyznívá poněkud selankovitým až idylickým dojmem.²⁷

26 Ortel z Kralovic o bitvu 1550, ed. F. J. Zetek, *Kralovický obzor* 22, 1935, č. 31 – č. 36, vždy s. 1–2 resp. 1–3; přetisk: F. J. Zetek (red.): *Popis politického okresu kralovického*, [Kralovice] 1932–1936, s. 553–568.

27 Slovo „idyly“, použité Wintrem přímo v názvu jiných prací, se však stává něčím úplně jiným, je-li ho použito s tragicky ironickým přízvukem. Srov. zmíněné „kruté idyly“ z pražského okolí.

Výrazně tím kontrastuje s ponuře působícím ukončením obrázku o Jiříkovi z Kožlan.

Pro definitivní knižní podobu stačil ještě Winter obě svá často jmenovaná dílka přepracovat, jako to učinil i s jinými svými pracemi. Úprava spočívala spíše v dalším rozvedení nebo upřesnění částí textu, nežli v jeho zkracování. V každém případě šlo o důkladnou práci snažící se obrázky dále zkvalitnit. Winter při této příležitosti zasahoval do textu starších tištěných variant obou prací.²⁸ Tak v textu *Jiříka z Kozlan* připojil dosti dlouhou epizodu o dopadení opovědníka v Lipsku, pro niž mu předtím asi scházely dostatečné podklady. Zároveň Winter zkrátil původně o mnoho rozsáhlejší citaci z německy psaného reversu purkmistrů a konšelů Rakovníka a jiných měst určeného pro Lipsko.

V případě *Bitvy v Hodyni* Winter upravil především druhou část obrázku, tedy vlastní převyprávění události. Doplnil zde leckterý čtenářsky vděčný detail, např. o tom, jak byly bitkou postiženy přítomné selky. Uvedme ještě kuriózní doklad poctivé autorské pedantičnosti, týkající se momentu, který přispěl ke vzniku hodyňské bitvy. Kožlanský švec se z žertu vrací do místnosti, kde se „kvasí“, oknem a končí na hodovním stole. Zde je pak posunován za všeobecného veselí od jednoho účastníka ke druhému, což doprovázejí výkřiky spolustolovníků: „Je můj! Je můj!“ Tuto pout' po stole odnáší švec v první verzi obrázku mastnou skvrnou na zádech. V definitivní verzi Winter ozdobil švecova záda efektnější a barvitější skvrnou povídkovou.

Je logické, že odchod z Rakovníka do Prahy vedl k přerušení fragmentárního a spíše náhodného vztahu Zikmunda Wintra ke Kralovicku. Dále už můžeme sledovat pouze jinou jeho rovinu díky drobným zmínek autorových syntéz věnovaných dějinám kulturního a hospodářského vývoje českých měst a měšťanstva. Takto vstupovaly postupně do Wintrových vědeckých prací ani ne tak Kralovice, ale spíše v blízkém sousedství ležící městečko Čistá a zejména vícekrát zmíněné Kožlany.

Kožlany se staly počtem vystupujících osob v obou výše uvedených Wintrových obrázcích nejvýrazněji reprezentovanou lokalitou z prostoru

28 Oba opravované texty: fond Z. Winter, literární archiv Památníku národního písemnictví.

Kralovicka.²⁹ Z tohoto důvodu je pozoruhodné, že i v odborných pracích čerpal autor z kožlanského materiálu nejvydatněji, byť pouze jednorázově. V druhém dílu *Kulturního obrazu českých měst* je na více než deseti místech citována kožlanská městská kniha založená v roce 1620 a vedená pak po řadu desetiletí. Wintrovi zapůjčil tento pramen ke zpracování místní učitel Majer.³⁰ Využití této kožlanské knihy je vzácným dokladem konkrétní Wintrovy práce s městskými prameny z Kralovicka. V pozdějších jeho knihách o městských řemeslech a školství se už nic podobného neopakovalo.

Jednu z drobných zpráv využitých Wintrem v *Kulturním obrazu* vytěžil a využil později z téže městské knihy učitel kralovické měšťanské školy Jan Dyk, hlavní autor *Popisu politického okresu kralovického* z poloviny 80. let.³¹ Právě tento muž, od roku 1893 jeden z hlavních organizátorů kulturního a společenského života v Kralovicích, může být na přelomu 19. a 20. století označen za jediného výraznějšího představitele skromných snah o rozvoj místního dějepiscetví.³² Dykovou zásluhou došlo k uspořádání do té doby nezvěstného a tudíž nevyužitelného kralovického městského archivu, který se ukázal být bohatším než kožlanský.

Po roce 1900 se proto v plzeňských periodikách objevily Dykovy črty stavěné na kralovickém pramenném materiálu 17. století.³³ Autorovi se

29 Celkem figuruje v obou Wintrových obrazech více než deset konkrétních osob z Kožlan. Část z nich je doložena u příslušných let i v nejstarší dochované kožlanské městské knize z let 1491–1662, uložené dnes ve Strahovské knihovně v Praze (sign. DT II 13), s níž však Winter nepochybně nepracoval.

30 Z Winter: *Kulturní obraz českých měst, Život veřejný v XV. a XVI. věku* II; s. 9, poté s. 24 passim 875. Doklady se týkají nejen 20. let 17. století, ale i roku 1657 resp. konce 17. století. Je zajímavé, že v pozdějších knižních pracích už ponechal kožlanský materiál plně stranou. Od detailního rozboru zpráv o Kožlanech i jiných lokalitách zde musíme upustit.

31 Z Winter: *Kulturní obraz českých měst* II, s. 814; informuje zde o propuštění starce obviněného z krádeže raků. Tutéž příhodu zpracoval J. Dyk: *Obrázky z doby pobělohorské, Plzeňský obzor* 3, 1894, č. 52 (30. 6.), s. 265.

32 Nevelká monografie M. Flegla *O životě a díle Jana Dyky*, s. 1. 1970, neobsahuje bohužel bibliografii Dykových odborných a publicistických prací.

33 Viz např. J. Dyk: *O té uherké nemoci (Příspěvek ke kulturním dějinám XVII. věku. Z archivu města Kralovic)*, *Plzeňský obzor* 11, 1902, č. 18 (11. 2.), s. 1–2; též: *Zrádce (Z archivu kralovického)*, *Plzeňské listy* 1906, č. 125 (2. 6.), zábavná a poučná příloha, s. 1–2.

podarilo proniknout s příslušnými náměty i do pražského tisku, a to až do fejetonu *Národních listů*.³⁴ V knižní podobě se však soubor Dykových kralovických obrázků neobjevil. Tyto dnes zapomenuté práce nepostrádaly inspiraci ze strany díla Wintrova, které na kralovického autora asi působilo už dříve.³⁵

Vliv Wintrova odborného díla je pravděpodobný také v případě ob-sáhle založené práce o dějinách města Kožlan, vydané jen časopisecky v kralovickém týdeníku v posledních měsících spisovatelova života.³⁶ Zmíněný list otiskl nedlouho poté nekrolog Zikmunda Wintra, kde bylo prostřednictvím epizody z knihy o českém církevním životě a krátkého převyprávění *Bitvy v Hodyni* připomenuto místo Kralovicka v jeho díle.³⁷

Pro osud regionální historiografie na Kralovicku je příznačné, že Dyko-vy náběhy nedokázal žádný z místních badatelů prohloubit. Kralovicko dodnes nenalezlo badatele, který by po wintrovsku dokázal přehlédnout, zpracovat a důkladně využít dochovaný pramenný materiál týkající se minulosti zdejších městských lokalit. Takovou práci v plné míře nevykonal ani amatérský historik Václav Kočka, který ve 30. letech tohoto století vydal dvoudílné dějiny kralovického okresu.³⁸ Wintrovo odborné dílo může být proto chápáno jako trvalá výzva ke koncepční práci, která by konečně přispěla k hlubšímu poznání dějin tohoto poměrně málo známého regionu na pomezí středních a západních Čech.

34 J. Dyk: Před popravou (Z ovzduší sedmnáctého věku. Z archivu kralovického), *Národních listů*, 21. 12. 1901, s. 1. Srov. i J. Dyk: Kralovice za války třicetileté (Z archivu městského), *Vyšehrad* 1902, č. 2, s. 17–18.

35 Přímý kontakt mezi historiky nebyl zatím z pramenů doložen. O pravděpodobném vlivu děl F. Palackého, T. V. Bílka a Z. Wintra na mladého Dyka uvažuje M. Flegl: *O životě a díle Jana Dyka*, s. 13.

36 Pramenná studie autorů J. H. a A. B.: Kronika města Kozlan, *Kralovický obzor* 1, 1910/1911, č. 25, *Kralovický obzor* 2, 1911/1913, na pokračování v č. 1 (7. 12. 1911) až 8 (27. 1. 1912).

37 J. Holý: Dr. Zikmund Winter, *Kralovický obzor* 2, 1911/1913, č. 28 (22. 6. 1912), s. 2–3.

38 Srov. B. Zilinskýj: Václav Kočka – regionální historik Kralovicka a Rakovnicka, *Severní Plzeňsko* 3, Mariánská Týnice 1997, s. 46–57.